

Др Бобан Стојановић¹
Универзитет у Нишу
Економски факултет, Ниш
Др Тања Станишић
Универзитет у Нишу
Природно – математички факултет, Ниш

ПРЕГЛЕДНИ РАД
Рад је примљен 27.06.2014.
Рад је одобрен 22.07.2014.

ДРЖАВНА ПОМОЋ И РЕАЛНИ СЕКТОР ЕКОНОМИЈЕ У ПОСЛЕДЊОЈ СВЕТСКОЈ ЕКОНОМСКОЈ КРИЗИ

Апстракт

Сврха рада је сагледавање улоге државне помоћи, као једног од инструмента деловања државе у последњој светској економској кризи. Циљ рада је евалуација обима и ефеката антикризне државне помоћи намењене реалном сектору економије. На основу резултата истраживања оцењује се делотворност употребе државне помоћи као инструмента одговора на кризу и инструмента оживљавања активности реалног сектора. У нормалним пословним и економским околностима постоји интенција ка што мањем нивоу државне помоћи, како њено неконтролисано додељивање не би нарушавало конкуренцију на тржишту. У периоду светске економске кризе државна помоћ је коришћена у већем обиму, а као значајан антикризни инструмент. У раду се оцењује ефекат овог компромиса.

Кључне речи: државна помоћ, реални сектор, светска економска криза

ЈЕЛ Класификација: H250, H500

STATE AID AND REAL SECTOR OF ECONOMY IN THE LATEST GLOBAL ECONOMIC CRISIS

Abstract

The purpose of this paper is to examine the role of state aid as a tool of state action in the last global economic crisis. The aim of the paper is to evaluate the extent and effects of anti-crisis state aid in the real sector of the economy. The effectiveness of the use of state aid as an instrument of crisis response and an instrument of revival of activity in the real sector is assessed based on the research. There is an intention to lower the level of state aid in a normal business and economic conditions, with the aim that its uncontrolled granting would not distort competition in the market. But, state aid has been used in increasing volume and as an important anti-crisis instrument during the latest global economic crisis. The paper evaluates the effect of this compromise.

Key words: state aid, real sector, global economic crisis

¹ dr.boban.stojanovic@gmail.com

Увод

Државна помоћ, као облик селективне државне интервенције, користи се за промовисање одређене економске активности субјекта, сектора или региона. Различити облици државне помоћи прете да наруше конкуренцију будући да се креирају неједнаки услови између тржишних актера који примају и оних који не примају државну помоћ. Отуда је неопходна контрола додељивања државне помоћи. Један од основних циљева система контроле државне помоћи је смањење њеног обима, јер се на тај начин смањују и могућности нарушавања конкуренције. Међутим, период последње светске економске кризе захтевао је одређену врсту компромиса између овог циља и потребе да се државна помоћ користи у повећаном обиму као један од инструмената одговора на кризу.

Корени светске економске кризе потекли су из финансијске сфере. Отуда је било логично очекивати да ће се њени негативни ефекти осетити најпре на финансијским тржиштима, а онда, уз извесну временску дистанцу, и у реалном сектору економије. Директна последица кризе на финансијским тржиштима јесте смањење финансијске полуге од стране банака и смањење њихове склоности ризику. Ово доводи до кредитних контракција, па су потенцијалне последице пад кредитне активности банака, пад тражње и рецесија. Предузећа у реалном сектору економије, како она која се већ суочавају са проблемима солвентности, тако и здрава предузећа, суочена су са недостатком или са нерасположивошћу кредита којим би финансирала своју пословну активност. Таква врста кредитне контракције посебно негативно утиче на мала и средња предузећа, која и у нормалним пословним и економским околностима имају отежани и ограничени приступ финансирању у односу на велика предузећа.

У оваквим околностима велики број земаља приступио је употреби државне помоћи у повећаном обиму, како би спречиле дубље негативне ефекте кризе. Сада је већ, са одређене временске дистанце, могуће оцењивати делотворност таквих акција. У раду се сагледава обим и оцењују ефекти додељене државне помоћи реалном сектору економије у периоду светске економске кризе у Европској унији (ЕУ) и Србији.

Државна помоћ реалном сектору у последњој светској економској кризи у земљама Европске уније

На нивоу Европске уније орган надлежан за контролу државне помоћи је Европска комисија (ЕК). Руковођење антикризном употребом државне помоћи такође је било у њеним рукама. Имајући у виду очекивану еволуцију негативних ефеката светске економске кризе, Европска комисија је паралелно усвајала спектар мера и решења намењених финансијском и реалном сектору економије.² Државна помоћ намењена реалном сектору додељивана је на начин прописан *Привременим окви-*

² Guillemineau, C. (2009). Special article: State aid to the financial sector the response of EU governments and the Commission to the financial crisis. *European Policy Analyst*, April, 31-36, p. 32.

ром за мере државне помоћи намењене подршци приступа финансирању у текућој финансијској и економској кризи. Привремени оквир имао је два основна циља. Први се односио на деблокарање банкарских зајмова предузећима и обезбеђивање континуитета у финансирању и кредитирању привреде.³ Други је био усмерен на подстицање предузећа на наставак улагања у будућности, посебно у економију одрживог раста.⁴ Привременим оквиром се успоставио флексибилнији приступ у додели државне помоћи посебно у неколико области.

Најпре, дошло је до кориговања правила за *de minimis* државну помоћ. Према редовним мерама, *de minimis* државна помоћ од 200.000 евра по једном предузећу за раздобље од три фискалне године не утиче на трговину међу земљама чланицама и не нарушава конкуренцију.⁵ Нове мере (усвојене привременим оквиром у циљу одговора на економску кризу) подигле су вредност *de minimis* државне помоћи на 500.000 евра. Услов је био да предузеће није било у тешкоћама на дан 1. јула 2008. године, да помоћ није намењена извозу и да је временски ограничена до 31. децембра 2010. године. И у оваквој ситуацији Европска комисија је потенцирала хоризонтални приступ, односно додељивање државне помоћи свим, а не само одабраним корисницима. Тако је повећање прага на 500.000 могуће једино ако се ради о програмима помоћи одређеним категоријама корисника, а не о помоћи појединачним корисницима.

Европска комисија је привременим оквиром увела умањење премије која се плаћа за гаранције за мала и средња предузећа од 25%, а за велика предузећа од 15%. У циљу подстицања улагања ризичног капитала у мала и средња предузећа, према постојећим смерницама, државна помоћ у инвестирању до 1,5 милиона евра по компанији се сматра оправданом и не нарушава конкуренцију.⁶ Новим мерама је учешће у финансирању повећано на 2,5 милиона евра по циљном малом и средњем предузећу, уз минимално учешће приватног капитала од 30%, уместо дотадашњих 50%.

Према редовном оквиру, утврђивање референтне и дисконтне стопе базира се на увећању међубанкарске каматне стопе (IBOR) за маржу у распону од 60 до 1000 базних поена у зависности од кредитног рејтинга компаније и квалитета попуњеног колатерала.⁷ Нове мере су омогућиле да компаније, услед отежаних услова финансирања, добијају кредите по нижој каматној стопи. Европска комисија је

³ Милачић, Љ. (2013). *Економска криза Европске уније и мере стабилизације*. Економика, 59(2), 83 – 91, стр. 90.

⁴ European Commission. (2009). Temporary Community framework for State aid measures to support access to finance in the current financial and economic crisis. *Official Journal of the European Union* (2009/C 16/01).

⁵ European Commission. (2006). Commission Regulation (EC) No 1998/2006 of 15 December 2006 on the application of Articles 87 and 88 of the Treaty to *de minimis* aid. *Official Journal of the European Union* (2006/L 379/5), p. 6.

⁶ European Commission. (2006). Community Guidelines on State Aid to promote risk capital investments in Small and Medium-sized Enterprise. *Official Journal of the European Union* (2006/C 194/02), p. 14.

⁷ European Commission. (2008). Communication from the Commission on the revision of the method for setting the reference and discount rates. *Official Journal of the European Union* (2008/C 14/6), p. 8.

прихватила да се кредити додељују по каматној стопи која је најмање једнака преконоћној (*overnight*) стопи централне банке увећаној за премије.⁸ Разлика између постојеће и те нове каматне стопе садржавала је елемент државне помоћи.

Европска комисија је сматрала да је неоправдано занемаривати циљеве заштите животне средине, без обзира на ванредне околности изазване кризом. Предвидела је субвенционисане кредите за производњу „зелених производа“. Овде је за прорачун државне помоћи полазна тачка појединачна каматна стопа израчуната на напред поменути, нови, односно привремени начин. Поред тога, велика предузећа су могла рачунати на умањење те каматне стопе за 25%, а мала за 50%, уколико је кредит намењен производњи „зелених производа“.

Привремени оквир, који је био на снази до 31. децембра 2010. године, ЕК је ускладила и прилагодила новонасталим околностима, тако да је 2011. донела нови привремени оквир. Новим привременим оквиром предвиђено је неколико измена. Умањење премије за гаранције за мала и средња предузећа је умерено са 25 на 15% и укинута је умањење за велика предузећа. Редукована је каматна стопа за кредите за производњу „зелених производа“ са 50 на 25% за мала и средња предузећа и са 25 на 15% за велика предузећа. Враћена је граница за *de minimis* помоћ са 500.000 на 200.000 евра. Враћена је граница приватног учешћа код државне помоћи у облику ризичног капитала са 30 на 50% инвестиционог улагања.⁹ На овај начин, ЕК је направила корак ка остварењу почетног циља код доношења привремених мера државне помоћи (ограничен рок њиховог коришћења и постепено смањивање упоредо са смањивањем утицаја светске економске кризе на реални и финансијски сектор). Примена новог привременог оквира била је предвиђена до 31. децембра 2011. године, након чега је уследио повратак примени регуларних правила.

У табели 1 приказани су износи одобрене и искоришћене државне помоћи реалном сектору под привременим оквиром у периоду светске економске кризе.

Табела 1: Државна помоћ додељена под привременим оквиром у Европској унији у периоду 2009 – 2011. година

	2009		2010		2011	
	у млрд евра	као % БДП	у млрд евра	као % БДП	у млрд евра	као % БДП
Одобрени износ	81,3	0,68%	1,6	0,01%	0	0
Искоришћени износ	21	0,17%	11,7	0,09%	4,8	0,04%

Извор: European Commission, http://ec.europa.eu/competition/state_aid

Највећи износ антикризне државне помоћи намењене реалном сектору одобрен је и искоришћен 2009. године. Овај вид државне помоћи се постепено смањивао, тако

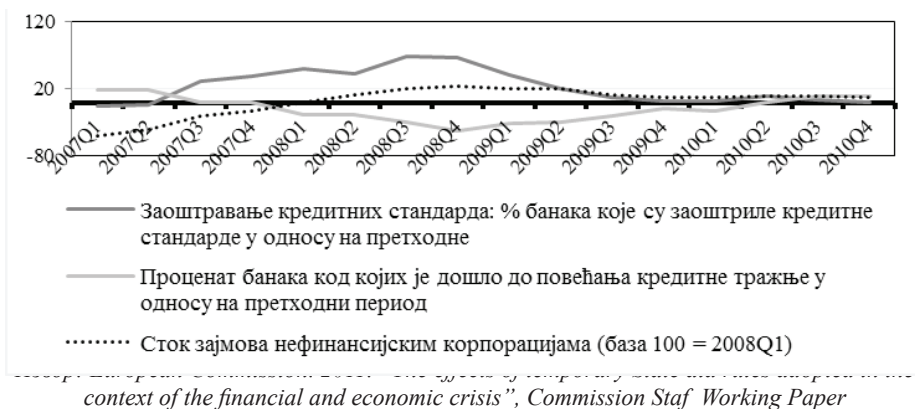
⁸ Увећање се вршило за премију једнаку разлици између просечне једногодишње међубанкарске стопе и просека преконоћне стопе централне банке у раздобљу од 1. јануара 2007. до 30. јуна 2008. године (пре кризе) и за премију за кредитни ризик која одговара профилу ризика корисника кредита.

⁹ European Commission. (2011). Temporary Union framework for State aid measures to support access to finance in the current financial and economic crisis. *Official Journal of the European Union* (2011/C 6/5).

да 2011. године није одобрена нова антикризна државна помоћ, али је искоришћено 4,8 милијарде евра раније одобрене државне помоћи под привременим оквиром. При томе су различите земље чланице Европске уније у различитом обиму помагале свој реални сектор. Првих пет земаља које су се истакле по висини одобрене антикризне државне помоћи реалном сектору у периоду светске економске кризе биле су Немачка, Аустрија, Уједињено Краљевство, Мађарска и Белгија. Девет земаља Европске уније већ у 2011. години није користило овај вид државне помоћи (Бугарска, Данска, Естонија, Кипар, Летонија, Малта, Луксембург, Пољска, Румунија).

Циљ привремених мера државне помоћи усмерних ка реалном сектору био је олакшавање приступа изворима финансирања, како пад привредне активности услед њиховог недостатка не би водио у рецесију. На слици 1 приказана је ситуација на тржишту кредита намењеним нефинансијским корпорацијама у ЕУ у периоду 2007 – 2010. година.

Слика 1: Услови понуде и тражње кредита нефинансијским корпорацијама у ЕУ

Под утицајем светске економске кризе смањен је обим инвестиција и трговине у реалном сектору. Због тога је, упоредо са ограниченом понудом кредита, опадала и тражња за кредитима. Тражња за кредитима од стране нефинансијских корпорација свој минимум достиже у четвртм кварталу 2008. године. Након тога ситуација се постепено поправљала, мада је тражња за кредитима била негативна све до трећег квартала 2010. године.

Када је у питању понуда кредита нефинансијским корпорацијама, криза је навела банке на опрезнији приступ у преузимању ризика и заоштравање кредитних стандарда, при чему је оно било најизраженије у трећем и четвртм кварталу 2008. године. Након тога се постепено смањује проценат банака које заоштравају кредитне стандарде, али и даље остаје позитиван. Сток кредита нефинансијским корпорацијама се увећавао све до краја 2008, након чега следи континуирани пад. Оваква ситуација практично подразумева да је дошло до заустављања емисије нових кредита. Ситуација се стабилизује крајем 2010. године, уз спори опоравак када је у питању одобравање нових кредита.

Привремене мере и одговори ЕК на кризу су у литератури предмет критика из више разлога. Најчешће се као критике истичу: мања рестриктивност, мања правна извесност, мања заштита конкурената, неизвесност када ће нова правила престати да важе.¹⁰ Циљеви Европске комисије у њиховој примени били су: а) демонстрирање капацитета за један ефективан одговор ЕУ на кризу; б) ограничавање негативних *spill-over* ефеката међу државама чланицама; в) заштита заједничког тржишта; г) минимизирање нарушавања конкуренције и моралног хазарда.¹¹ Сада се већ, са одређене временске дистанце, може рећи да је Европска комисија успела у својој мисији. Мере државне помоћи намењене спречавању дубљих рецесионих ефеката светске економске кризе дале су одређене позитивне ефекте и биле су привременог карактера.

Државна помоћ реалном сектору у последњој светској економској кризи у Србији

Синхронизовано са мерама Народне банке Србије, Влада Републике Србије је у периоду светске економске кризе усвојила сет мера како би олакшала финансирање реалног сектора економије. Иако антикризне мере Владе нису биле под ингеренцијом Комисије за контролу државне помоћи Републике Србије, мишљења смо да су оне по свим својим карактеристикама представљале државну помоћ (гаранције државе, субвенционисани кредити, пореске олакшице).

Влада је повећала државне гаранције са 3.000 на 50.000 евра по штедном улогу. Ова мера је усвојена на предлог Европске комисије. Влада се, даље, одлучила на флексибилнији приступ у одређеним сегментима опорезивања. Привремено је укинут порез на приход од девизне штедње од 1. јануара 2009. године.¹² Порез на девизну штедњу је пре привременог укидања износио 20%. Намера је била да се почетком 2010. године порез опет обрачунава по стопи од 10%. Од 2012. године важећа стопа пореза на приход од девизне штедње је 15%. Привремено је укинут порез на капиталну добит и порез на пренос апсолутних права код ХОВ. Донета је одлука да се поменути порези не обрачунавају до краја 2012. године, са циљем да се подстакне трговање акцијама на берзи. Стопа пореза на капиталну добит је износила 20%, а пореза на пренос апсолутних права 0,35%.

Влада је издвојила из буџета значајне количине новца како би финансирала пакете мера за борбу против кризе.¹³ Почетком 2009. године Влада је усвојила програм подршке привреди којим је субвенционисала: кредите за ликвидност у износу од 40 милијарди динара, кредите за инвестиције уз учешће Фонда за развој

¹⁰ Nicolaidis, P., Rusu, I. E. (2010). *The financial crisis and state aid*. The Antitrust Bulletin, 55(4), 759–782, p. 789.

¹¹ Lannoo, K., Napoli, C. (2010). Bank State Aid in the Financial Crisis, Fragmentation or Level Playing Field?. *A CEPS Task Force Report*. Centre for European Policy Studies. Brussels, p. 13.

¹² Закон о привременом изузимању од опорезивања пореза на доходак грађана одређених врста прихода. *Службени гласник РС бр. 5/2009*.

¹³ Барјактаровић, М., Карић, Д. (2011). *Утицај глобалне економске кризе на развој Србије*. Економика, 57(2), 158 – 166, стр. 162.

и државне гаранције у износу од 17 милијарди динара и потрошачке кредите у износу од 20 милијарди динара. Влада је обезбедила 750 милиона динара до краја 2009. године за кредитирање учешћа и субвенционисање камате за стамбене кредите.¹⁴ Као резултат тога, у 2009. години је одобрено 88,7 милијарде динара кредита за ликвидност, 0,2 милијарде динара кредита за инвестиције, 15,9 милијарде динара потрошачких кредита и 2,1 милијарда динара субвенционисаних стамбених кредита.¹⁵ У 2010. години за субвенцију камата кредита за ликвидност држава је обезбедила 2 милијарде динара, за субвенцију камата кредита за инвестиције 535 милиона динара, за субвенционисање камате на потрошачке кредите милијарду динара. За субвенционисање кредита за новоизграђене станове у 2010. години издвојено је 2 милијарде динара.¹⁶ У 2010. години је одобрено 124,6 милијарде динара кредита за ликвидност, 24,2 милијарде динара кредита за инвестиције, 9,2 милијарде динара потрошачких кредита и 8,4 милијарде динара субвенционисаних стамбених кредита. Програмом из 2011. године издвојено је 7 милијарди динара из буџета Републике Србије за 2011. годину. За субвенционисање камата на кредите за ликвидност и трајна обртна средства намењено је 1,4 милијарде динара. За подстицање инвестиција из буџета је издвојено 700 милиона динара.¹⁷ Ово је резултирало следећом структуром субвенционисаних кредита у 2011. години: 74,1 милијарда динара кредита за ликвидност, 16,8 милијарде динара кредита за инвестиције, 3 милијарде динара потрошачких кредита и 6,2 милијарде динара субвенционисаних стамбених кредита. У укупној структури субвенционисаних кредита у посматране три године најзаступљенији су били кредити за ликвидност, затим кредити за инвестиције, па потрошачки кредити. Евидентно је да су програмом из 2011. године предвиђени мањи износи помоћи у односу на претходне године. Међутим, програм субвенционисаног кредитирања привреде настављен је и у 2012. години, али не под знаком „за ублажавање негативних ефеката економске кризе“. Ова чињеница говори о томе да мере државе, за разлику од земаља ЕУ, нису биле привременог карактера.

У циљу оцене утицаја субвенционисаних кредита на кретање учешћа укупних кредита привреди и становништву, на слици 3 је приказано учешће појединих врста кредита у укупној структури у периоду 2008 – 2011. година. Кретање кредита привреди је индикатор који истовремено говори о стању у банкарском, али и реалном сектору. Опадање тражње за кредитима од стране реалног сектора може бити проузроковано опадањем производних активности и смањењем потреба за финансирањем.

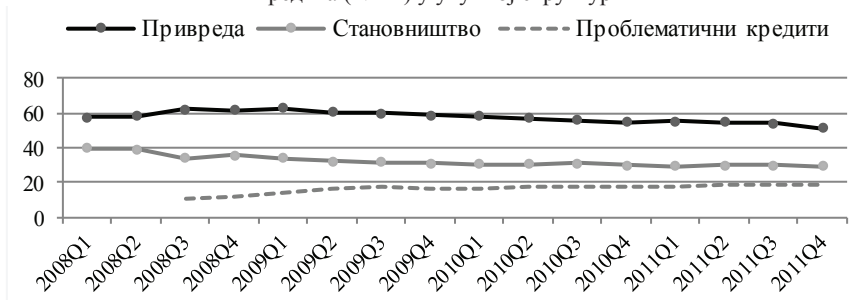
¹⁴ Вошњак, М. (2011). *Globalna finansijska i ekonomska kriza i njen uticaj na privredu Srbije*. Ministarstvo finansija Republike Srbije, str. 57.

¹⁵ Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе. (2012). *Извештај о развоју Србије у 2011. години*, <http://www.mrrls.gov.rs/>, (приступ: 06.04.2014).

¹⁶ Влада Републике Србије, *Пакет мера за ублажавање негативних ефеката светске економске кризе у Србији за 2010. годину*, <http://www.kombeg.org.rs/>, (приступ: 15.05.2014).

¹⁷ Влада Републике Србије, *Програм мера за ублажавање негативних ефеката светске економске кризе у Србији за 2011. годину*, <http://www.kombeg.org.rs/>, (приступ: 15.05.2014).

Слика 3: Кретање учешћа кредита привреди, кредита становништву и проблематичних кредита (NPL*) у укупној структури

Извор: Народна Банка Србије, <http://www.nbs.rs/>

* Проблематични кредити (non performing loans - NPL) се прате на бруто основи почев од 30.09.2008.

Без обзира на предузете мере и програме Владе у виду субвенционисаних кредита, учешће како кредита привреди, тако и кредита становништву показује тенденцију благог опадања у посматраном периоду. Обрнута тенденција се уочава код проблематичних кредита. Учешће проблематичних кредита је готово дупло веће у четвртном кварталу 2011. године у односу на трећи квартал 2008. године.

Програми мера Владе Републике Србије, који су подразумевали коришћење државне помоћи за ублажавање негативних ефеката светске економске кризе у периоду 2009 - 2011. година показали су одређене резултате у борби против рецесије. Реализација Програма ублажила је последице кризе на пад производње и запослености и обезбедила повећање ликвидности, повећање тражње за одређеним трајним потрошним добрима произведеним у земљи.¹⁸ У циљу оцене делотворности мера у табели 2 дат је преглед основних економских индикатора за период 2007 – 2011. година.

Табела 2: Основни економски индикатори у Србији (2007 – 2011)

	2007	2008	2009	2010	2011
БДП, у млрд РСД	2276	2661	2720	2881	3208
БДП, стопа реалног раста, у %	5,4	3,8	-3,5	1,0	1,6
Запосленост (годишњи просек, у хиљ.)	2002	1999	1889	1796	1746
Ланчани индекси одабраних индикатора (претходна година = 100)					
Финална потрошња	120	120	104,7	106,2	110
Инвестиције	133,8	114,5	80,6	100,4	109,9
Извоз	113	119,8	95,8	129,4	113,1
Увоз	127,1	120,5	82,5	119,4	111,2
Номиналне просечне нето зараде	127,9	118,0	108,8	107,6	111,2
Реалне просечне нето зараде	119,5	103,9	100,2	100,7	100,2
Потрошачке цене	106,5	111,7	108,4	106,5	111
Индустријска производња	104,1	101,4	87,4	102,5	102,1
Пољопривредна производња	92	108,5	101	101,1	100,9

Извор: Завод за статистику Републике Србије, <http://webzrzs.stat.gov.rs>

18 Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе. (2012). *Извештај о развоју Србије у 2011. години*, <http://www.mrrls.gov.rs/>, (приступ: 06.04.2014).

Примењене антикризне мере имале су одређено позитивно дејство на кретање основних економских индикатора. Међутим, остварени резултати су испод очекиваних. Према пројекцијама Министарства финансија од новембра 2009. године, очекивани бруто друштвени производ за 2010. годину износио је 3417,2 млрд динара, односно 3731,6 млрд динара за 2011. годину. Очекивана стопа раста БДП за 2010. годину износила је 1,5%, а за 2011. годину 3%.¹⁹ Пројекције су се показале нереалним. Забележен је нижи апсолутни ниво БДП, док је остварена стопа раста у 2011. години износила тек 1,6%. Један од примарних циљева приликом усвајања привремених мера Владе било је очување запослености. Међутим, број запослених од 2007. године континуирано опада. Индекси скоро свих индикатора презентованих у табели 23 бележе најниже вредности у 2009. години. Инвестиције, извоз, увоз и индустријска производња бележе смањење 2009. у односу на 2008. годину. Након тога долази до благог опоравка, али повећање посматраних економских индикатора у 2010. и 2011. години није у равни са оним из периода пре кризе.

Закључак

Државна помоћ је инструмент који је одиграо значајну улогу у периоду светске економске кризе. Мере државне помоћи усмерене ка финансијском и реалном сектору економије имале су један заједнички циљ - ублажавање негативних последица кризе на реални сектор, у смислу доступности и квалитета извора финансирања.

На нивоу Европске уније примењене мере антикризне државне помоћи карактерисала је временска ограниченост. Упоредо са доношењем прописа и предлога о антикризном виду употребе државне помоћи, сваку одлуку Европске уније пратила је и одговарајућа „стратегија излаза“. Укидање ванредних кризних мера након одређеног рока био је кључни елемент опоравка европске економије. Било је потребно наћи одржива решења за финансијски и реални сектор економије која неће имати дисторзивни карактер, већ која ће промовисати повратак на нормално функционисање тржишта.

Правила Европске уније о државној помоћи помогла су државама чланицама да нађу координисана решења, дајући правну сигурност мерама које државе предузимају и допринела су обезбеђивању једнаких услова пословања за све у наредном периоду. Финансијска и економска криза је област државне помоћи поставила у врх приоритета Европске комисије. Руковођење кризном ситуацијом био је основни тест за пуноважност, образложеност и битност примене европских правила о државној помоћи. Тестирана је сама основна идеја, као и способност Европске уније и Европске комисије на реформе и флексибилност. Данас се, са одређене временске дистанце, може закључити да је европски систем контролисања државне помоћи успешно задовољио тест одрживости и у периоду светске економске кризе.

Антикризне мере Владе Републике Србије, које су по свим својим карактеристикама представљале државну помоћ, биле су усмерене на повећање доступ-

¹⁹ Влада Републике Србије, *Ревидирани меморандум о буџету и економској и фискалној политици за 2010. годину са пројекцијама за 2011. и 2012. годину*, <http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=7080>, стр. 12, (приступ: 10.04.2014).

ности кредита привреди и становништву. С обзиром на чињеницу да је тржиште капитала у Србији недовољно развијено, што се посебно односи на тржиште дужничких хартија од вредности, предузећа своје изворе финансирања базирају превасходно на кредитима пословних банака. Отуда је главну опасност у периоду светске економске кризе представљало повећање неприступачности кредита због повећаног системског ризика и отежаног задуживања банака у иностранству услед опште несташице капитала. Последице преливања кризе са финансијског на реални сектор Србије огледале су се у недоступности финансијских средстава, повећаном одливу капитала из привреде и изостанку прекопотребних страних инвестиција. Антикризне мере биле су усмерене ка спречавању опадања производње услед недостатка финансијских средстава, и последично, значајнијег успоравања економског раста. Данас се већ може говорити о солидној делотворности мера. У трогодишњем периоду у Србији је одобрен значајан износ субвенционисаних кредита. Укупни кредити привреди и становништву имали су тенденцију благог пада у периоду светске економске кризе. Иако су ефекти антикризних мера били испод очекиваних оптимистичких пројекција, кретање основних економских индикатора говори о постепеном економском опоравку након 2009. године.

Литература

- Bošnjak, M. (2011). *Globalna finansijska i ekonomska kriza i njen uticaj na privredu Srbije*. Ministarstvo finansija Republike Srbije.
- European Commission. (2006). Commission Regulation (EC) No 1998/2006 of 15 December 2006 on the application of Articles 87 and 88 of the Treaty to de minimis aid. *Official Journal of the European Union* (2006/L 379/5).
- European Commission. (2006). Community Guidelines on State Aid to promote risk capital investments in Small and Medium-sized Enterprise. *Official Journal of the European Union* (2006/C 194/02).
- European Commission. (2008). Communication from the Commission on the revision of the method for setting the reference and discount rates. *Official Journal of the European Union* (2008/C 14/6).
- European Commission. (2009). Temporary Community framework for State aid measures to support access to finance in the current financial and economic crisis. *Official Journal of the European Union* (2009/C 16/01).
- European Commission. (2011). Temporary Union framework for State aid measures to support access to finance in the current financial and economic crisis. *Official Journal of the European Union* (2011/C 6/5).
- European Commission. (2011). The effects of temporary State aid rules adopted in the context of the financial and economic crisis. *Commission Staff Working Paper*.
- Guillemineau, C. (2009). Special article: State aid to the financial sector the response of EU governments and the Commission to the financial crisis. *European Policy Analyst*, April, 31-36.

- Lannoo, K., Napoli, C. (2010). Bank State Aid in the Financial Crisis, Fragmentation or Level Playing Field?. *A CEPS Task Force Report*. Centre for European Policy Studies. Brussels.
- Nicolaides, P., Rusu, I. E. (2010). *The financial crisis and state aid*. The Antitrust Bulletin, 55(4), 759–782.
- Барјактаровић, М., Карић, Д. (2011). *Утицај глобалне економске кризе на развој Србије*. Економика, 57(2), 158–166.
- Влада Републике Србије, *Пакет мера за ублажавање негативних ефеката светске економске кризе у Србији за 2010. годину*, <http://www.kombeg.org.rs/>, (приступ: 15.05.2014).
- Влада Републике Србије, *Програм мера за ублажавање негативних ефеката светске економске кризе у Србији за 2011. годину*, <http://www.kombeg.org.rs/>, (приступ: 15.05.2014).
- Влада Републике Србије, *Ревидирани меморандум о буџету и економској и фискалној политици за 2010. годину са пројекцијама за 2011. и 2012. годину*, <http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=7080>, (приступ: 10.04.2014).
- Закон о привременом изузимању од опорезивања пореза на доходак грађана одређених врста прихода. *Службени гласник РС бр. 5/2009*.
- Милачић, Љ. (2013). *Економска криза Европске уније и мере стабилизације*. Економика, 59(2), 83–91.
- Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе. (2012). *Извештај о развоју Србије у 2011. години*, <http://www.mrrls.gov.rs/>, (приступ: 06.04.2014).

